

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПОЛІТИКИ США ЩОДО КУБИ (1959–1991 РР.)

У статті аналізується періодизація історії політики Сполучених Штатів Америки щодо Куби 1959–1991 рр.

Ключові слова: США, Куба, американсько-кубинські відносини, періодизація.

Після перемоги кубинської революції у період з 1959 р. по 1991 р. в США змінилось 8 президентських адміністрацій. Кожна з них сподівалась на падіння режиму Ф. Кастро і намагалась прискорити цей процес. Різні президентські команди керувались власними уявленнями про оптимальну політику щодо Куби в кожен конкретний історичний момент. Вивченням американсько-кубинських відносин згаданого періоду займалися і продовжують займатись Л. Шульц, Дж. Свейг, М. Перес-Стейбл, Д. Еріксон, В. П. Сударев та ін. [1; 2; 3; 4; 5]. Доробок цих дослідників ґрунтується на чималій джерельній базі і допомагає скласти цілісну картину історії американсько-кубинських відносин. Проте вищезгадані автори не запропонували свого чітко сформульованого погляду на основні етапи історії політики США щодо Куби на хронологічному відрізку, який розпочався з приходом до влади Ф. Кастро і завершився розпадом СРСР, а, відповідно, вміщенням американсько-кубинських відносини у новий постбіполярний і постялтинський контекст.

Аналіз подій та тенденцій у політиці США щодо Куби у 1959–91 рр. дозволяє запропонувати таку її періодизацію: 1) січень 1959 січень 1961 р.; 2) січень 1961 січень 1969 р.; 3) січень 1969 січень 1981 р.; 4) січень 1981 січень 1991–1992 рр.

1 січня 1959 р. Ф. Кастро на чолі з Рухом 26 липня покінчив з режимом Ф. Багісти. На початкових етапах становлення нового режиму на острові Ф. Кастро намагався залишатись «ідейним» керівником. Згодом він став безальтернативним лідером Куби. Харизматичний революціонер постійно критикував США, їх політику сприяння режиму Ф. Багісти. Сполучені Штати зайняли вичікувальну позицію і сподівались на послаблення кубинської економіки. Новий режим викликав стурбованість. Призначення молодшого брата Рауля Кастро на посаду заступника Фіделя не сподобалось Вашингтону, але найбільшу небезпеку становило комуністичне забарвлення революційних поглядів. У січні уряд Куби легалізував роботу комуністичної Народної соціалістичної партії, забороненої з 1952 р. 13 січня 1959 р. Ф. Кастро заявив, що Куба буде рівновіддаленою від США та СРСР [1, р. 85].

Тривожною подією для США стала аграрна реформа 1959 р., під час якої було прийнято Закон про аграрну реформу, який заборонив велике землеволодіння. Максимальний розмір володіння для фізичної або юридичної особи встановлювався у 30 кабайерій (1 кабайерія = 13,42 га), а землі, які перевищували цей ліміт (за винятком тростинових, рисових полів і пасовищ, які могли сягати розміру до 100 кабайерій [1, р. 95]) були експропрійовані для розподілу між безземельними селянами і робітниками [6]. Також заборонялось придбання земель не громадянами Куби, власниками корпорацій мали бути лише кубинці. 2,4 млн. акрів (1 акр = 0,4 га) пасовищ у провінції Камагуей націоналізувались разом з полями цукрової тростини – власністю переробних компаній, більшість з яких – американські, включно з 40 тис. акрів у власності великої сімейної корпорації Кінг Ранч (Техас). Поступово стало зрозумілим, що інвестиції США на Кубі приречені на втрату [1, р. 95].

Посольство США на Кубі намагалось дипломатичними шляхами допомогти інвесторам, усіякю наголошуючи на важливості і необхідності компенсації за привласнені землі. Кубинський уряд був не проти «адекватної компенсації», яка складала близько 20% від ринкової ціни, виплаченої готівкою в двадцятирічних урядових облігаціях з річною ставкою відсотка не більше 4,5%. США не заперечували право на привласнення земель, але вимагали компенсації їх вартості протягом 6 місяців, у повному обсязі (усю ринкову ціну) і у конвертованій валюті.

Поступово розчарування режимом Ф. Кастро охопило Вашингтон та дипломатичний корпус на острові. Довгострокове перебування Фіделя при владі могло негативно вплинути на позицію США у Латинській Америці і сприяти поширенню комуністичних ідей. 1959 рік закінчувався песимістичними прогнозами щодо покращення відносин двох держав [1, р. 108].

Ф. Кастро відвідав США у квітні 1959 р. Він не просив допомоги, оскільки хотів показати, що стане першим кубинським лідером після Хосе Марті, який не буде підкорюватись Сполученим Штатам. Ф. Кастро намагався відновити національну гідність народу, але розумів, що потребує допомоги [7].

У відносини між США і Кубою поступово став втручатись радянський фактор. У 1960 р. А. Мікоян – міністр торгівлі СРСР відвідав Кубу і підписав договір на 5 років за яким СРСР купував 20% врожаю кубинського цукру за світовими ринковими цінами і надавав кредит у 100 млн. доларів на придбання радянської нафти та устаткування. У травні було відновлено дипломатичні відносини між країнами.

Найуразливішим місцем в експорті Куби залишався преференційний доступ на ринок цукру США. Договір 1934 р. про торгівлю цукром мав захищати американських виробників після Великої депресії. За цим документом 55% попиту забезпечували національні виробники, 45% іноземні, з яких 70% належали Кубі. Частка кубинського цукру на ринку США дорівнювала третині (з 1934 р. по 1960 р.), а в експорті острова складала 80% вартості [1, р. 122]. Після чиновницьких дебатів, 7 липня Д. Ейзенхауер видав президентський указ №3355, за яким квота на кубинський цукор зменшилась на 700 000 тон від квоти у 3 119 655 тон, встановлених на 1960 рік [8].

У відповідь Куба приймає Закон №851, який надавав повноваження Президенту і Прем'єр-міністру здійснювати примусову націоналізацію власності, що перебувала у руках американських фізичних та юридичних осіб, а також фірм, в яких був інтерес США. 6 серпня націоналізовано 36 цукрових заводів, які давали 36,7% національного виробництва цукру і на яких працювали 35,7% робочої сили, задіяної в цьому секторі економіки країни. Також були експропрійовані об'єкти компанії Стандарт Ойл, Тексако, Вест Індіан і Синклер Кюба Ойл, контрольовані США. 3-поміж банків націоналізували Зе Фьорст Нешинал Сіті Бенк, Зе Фьорст Нешинал Бенк оф Бостон та зе Чейс Манхеттен Бенк. Закон №890 продовжив цю лінію, дозволивши націоналізувати 383 приватні фірми [9].

Невдоволення приватних підприємців США зростало, надходили вимоги про жорстоку відповідь на заходи Ф. Кастро. Куба підписувала договори з комуністичними країнами. У грудні Д. Ейзенхауер видає указ №3383 про скорочення квоти на кубинський цукор до нуля [10]. Наступним кроком стає закриття посольства США на Кубі 3 січня 1961 р. Таким чином, перший етап у відносинах між Вашингтоном і режимом Ф. Кастро завершився станом глибокої кризи двосторонніх стосунків. Жорстка і безкомпромісна настанова двох сторін привела їх до взаємної антагонізації.

Адміністрація Дж. Кеннеді, яка прийняла владу 20 січня 1961 р., визначила своєю голов-

ною метою повалення уряду Ф. Кастро і призначення нового провашигтонського. Для досягнення мети було зібрано невеликий загін добровольців-мігрантів і сплановано операцію «Вторгнення у Затоку Свиней». План операції виглядав таким чином: 2 повітряні удари по кубинських повітряних базах, вечірня несподівана атака загону з 1400 осіб, перед вторгненням висадка парашутистів для підриву транспортних шляхів і перешкоджання просуванню кубинської армії, а також висадка невеликого загону на східному узбережжі острова з метою створення хаосу і заворушень. Головна сила мала пройти через острів до провінції Матансас і там зайняти оборонну позицію. Об'єднаний революційний фронт мав надіслати лідерів з півдня Флориди для встановлення тимчасового уряду. Успішність плану залежала від підтримки вторгнення кубинцями [1, р. 142]. Операція, однак, повністю провалилась. Ф. Кастро захопив основну частину групи вторгнення – 1200 осіб, 100 були вбиті, дехто втік морем.

Катастрофічний провал операції змусив адміністрацію розробити новий план повалення режиму Кастро – «Операцію Мангуст», спрямовану на дестабілізацію і саботаж кубинського уряду та економіки [11]. Вона передбачала велику кількість дій, зокрема збирання розвідувальних даних, саботаж, провокації. Метою було погіршення життя на острові і зростання невдоволення режимом Ф. Кастро. Успішне проведення операції передбачало падіння революційного уряду в перші тижні жовтня 1961 р. [1, р. 176].

Окрім вищезначених операцій, було вчинено декілька замахів на Ф. Кастро. За таких обставин, влітку 1962 р. Радянський Союз розпочав таємно розташовувати на Кубі свою групу військ, особовий склад якої налічував десятки тисяч військовослужбовців. Наявність в складі групи ядерних боєприпасів і ракетних засобів їх доставки стала головною причиною потенційно найнебезпечнішої кризи часу «холодної війни», відомої як Кубинська ракетна криза. Врегулювання кризи у швидкий і мирний спосіб мало для Куби вкрай важливий результат. Угода між Дж. Ф. Кеннеді і М. Хрущовим передбачала вимушену згоду Вашингтона відмовитись від силового усунення режиму Ф. Кастро. Натомість, Вашингтон не відмовлявся від усіх інших інструментів, призначених дестабілізувати кубинську диктатуру.

Найефективнішим методом дестабілізації режиму Ф. Кастро став економічний. Адміністрація Дж. Ф. Кеннеді розробила програму

«Економічного заперечення» – спробу ізолювати Кубу від некомуністичного світу. Заборона на торгівлю цукром та запасними частинами для виробничого устаткування робили переобладнання фабрик, зміну стандартів систем досить важкими і дорогими. Лобісти з Флориди вимагали повного ембарго на торгівлю з Кубою. Ще одним слабким місцем став туризм – громадяни США не могли відвідувати острів зі своїм звичайним паспортом і мали отримувати спеціальні дозволи на візит.

Програма «Економічного заперечення» також переслідувала мету закрити всі морські шляхи до Куби. Спочатку 5 країн НАТО (Бельгія, Канада, Франція, Німеччина, Туреччина) погодились не надавати свої кораблі СРСР для торгівлі з островом. Ще 5 – Данія, Греція, Нідерланди, Норвегія і Великобританія – відмовились. Після ракетної кризи, кількість кораблів з інших країн в кубинських портах зменшилась зі 128 у січні 1962 р. до 12 у січні 1963 р. [1, р. 205]. У липні Вашингтон блокував банківські операції і «заморозив» кубинські депозити в американських банках. Юридичним підґрунтям для повного ембарго став Акт про торгівлю з ворогом [12]. Особам під юрисдикцією США заборонялась покупка, транспорт, імпорт або будь-які інші операції за межами країни з продавцями: 1) кубинського походження; 2) такими, що перебували на острові, чи перевозили товари через Кубу; 3) якщо товар зроблено чи він містить частини кубинського походження [1, р. 207].

Наступний президент Л. Джонсон вимагав більш агресивного курсу. Умовно його політику відносно Куби можна поділити на три етапи: з листопада 1963 р. до квітня 1965 р. США намагаються ізолювати Кубу, з травня 1965 р. по жовтень 1966 р. – спокійний період і останні 2 роки президенства Джонсона характеризуються сплеском революційного активізму Ф. Кастро, головним чином у Болівії, який гранично антагонізував Вашингтон і Гавану. Л. Джонсон, щоправда, застосовував політику «батога і пряника»: пряником стала заборона щодо замахів на Кастро, а батогом – тісніша економічна і дипломатична ізоляція, допомога групам вигнанців у Флориді та засудження експорту революції [13].

1962 р. Кубу було виключено з ОАД – Організації Американських Держав, з 1964 р., після вторгнення у Венесуелу, покаранням стало припинення дипломатичних і консульських відносин, торгівлі (за винятком продуктів харчування і ліків) і всіх морських перевезень. Лише Мексика мала формальні дипломатичні та економічні зв'язки з Кубою. Війна у В'єтнамі

відволікла увагу США від острова. Оскільки вплив Куби у Латинській Америці був значно обмежений, комуністичні ідеї знайшли відгук в Африці. Куба знову поступово поверталась до опори на СРСР, від якої частково відмовлялась після вивезення радянських ракет з острова. Отже особливістю політики США щодо Куби на другому етапі їх відносин після січня 1959 р. було поглиблення антагонізму. Спробувавши усунути Ф. Кастро силою, Вашингтон змушений був перевести заходи з підризу кубинського режиму у річище карантинно-блокадних заходів. Як виглядає, головну роль у такій зміні зіграв радянський чинник.

Через два місяці після інавгурації у 1969 р., президент Р. Ніксон попросив переглянути політику щодо Куби. Було запропоновано 4 варіанти: 1) переговори з СРСР щодо обмеження поведінки Куби; 2) прийняти інтерес СРСР на Кубі для протидії будь-де інтересам США; 3) підтримка відкритих і прихованих дестабілізуючих операцій на Кубі; 4) скасувати обмежувальну політику й відновити нормальні відносини без поступок Кубі. Р. Ніксон вимагав виключно жорсткої лінії у політиці щодо острова і не розглядав жодної можливості, навіть найменшого, полегшення ембарго [1, р. 242]. Натомість, Куба приєдналася до Ради економічної взаємодопомоги у 1972 р. з метою пожвавлення торгівлі та отримання додаткової підтримки. СРСР переглянув кубинський борг на найвигідніших для неї умовах, відкрив кредит з низькою ставкою на 360 млн. доларів для будівництва заводів, енергетичних об'єктів, розвитку цукрової індустрії, а також встановив нові ціни на кубинський нікель та цукор – 12 центів за фунт цукру (світова ціна – 7) та 5 450 доларів за тонну нікелю (світова ціна – 3500) [1, р. 245]. Це ще більше посилювало спроможність острова протистояти США.

Після Вотергейтського скандалу 1972–1974 рр. і відставки Р. Ніксона, Дж. Форд став новим президентом США. Він намагався дотримуватись лінії попередньої адміністрації. Після звітів про зниження революційної активності Куби у Латинській Америці і покращення відносин між урядами країн, на зустрічі ОАД у Сан Хосе більшістю голосів було підтримано резолюцію про добровільне встановлення відносин з Кубою для всіх членів організації [1, р. 271]. Наслідком цього рішення стала проблема торгівлі філіалів корпорацій США, які знаходились на території третіх країн. Фактично вони були окремими фірмами, які діяли згідно законодавства країни-перебування і тому ем-

барго не поширювалось на них. Але головні компанії були підзвітні США і не могли торгувати з Кубою, а тому виникало питання, чиї закони мали більшу силу. У квітні 1974 р. аргентинські філіали трьох американських корпорацій – Форд, Дженерал Моторс і Крайслер – отримали спеціальний дозвіл на торгівлю з Кубою. Оскільки торгівля набирала обертів, зростав ризик конфронтації з невдоволеними дружніми урядами, що могло погіршити стан американських інвестицій у їх країнах. Президент Форд формально усунув заборони для філіалів у країнах перебування. Це стало сигналом готовності до діалогу. Питання присутності кубинців у Анголі під час громадянської війни 1975 р. у країні стало, однак, перепоною для цього. З 1976 р. поновились емігрантські атаки, які Ф. Кастро пов'язав з діяльністю ЦРУ.

У 1977 р. до влади проходить демократ Дж. Картер. Куба розглядалась адміністрацією Картера як «маріонетка» СРСР. У 1979 р. Білий дім заявив, що «Куба ставала все більш залежною від Радянського Союзу і, в той же час, все більшим інструментом його зовнішньої політики» [1, р. 292].

Зовнішня політика адміністрації Дж. Картера була позначена низкою негараздів. По-перше, це наслідки конкуренції між держсекретарем С. Вансом і радником президента З. Бжезінським з питань формування зовнішньої політики, по-друге, погіршення стану економіки США через зростання цін на нафту, по-третє, принизлива втрата позицій на Середньому Сході через прихід до влади в Ірані Р. Хомейні та радянське вторгнення в Афганістан. Ці та інші обставини об'єктивно відсунули Кубу на другий план міжнародних зусиль Білого дому. Куба, однак, нагадала про себе загостренням міграційної проблеми, початки якої перебували ще в 1959–1960 рр.

На початку 1979 р., після перемовин закордонної кубинської громади і революційного уряду, кубинським емігрантам, особливо тим, хто жив у США, було дозволено відвідувати Кубу і вимагати возз'єднання сімей шляхом звільнення контрреволюційних в'язнів. Проте служба міграції та натуралізації США гальмувала процес видачі віз для подорожей, посилаючись на перешкоди з боку Куби, що викликало незадоволення серед тих, хто хотів поїхати до США. Вашингтоном фактично стимулювались нелегальні виїзди і акти громадянської непокорі. За перші десять місяців 1980 р. деякі посольства країн Латинської Америки в Гавані зазнали атак: один кубинський охоронець загинув у посольстві Перу, після того як близько 10 ти-

сяч людей вдерлись до дипломатичної місії цієї країни. Тоді кубинський уряд відкрив морське сполучення «міст Маріель Кайо Уесо», за допомогою якого понад 125 000 людей виїхало до США [14]. Ця ситуація збіглася з прийняттям в останній рік адміністрації Дж. Картера, 17 березня 1980 р., Закону про біженців [15], який забороняв надавати статус біженців тим, хто прибуває морським шляхом.

У Нью Йорку 22 і 23 грудня 1980 р. відбулися переговори щодо міграційних проблем. Американці висловили протест новій великій хвилі еміграції через проблеми, які приніс міст Маріель, котрим до США прибули злочинці і розумово хворі. Америка усвідомлювала, що Ф. Кастро вдавався до глузливого трюку. Можливим шляхом врегулювання ситуації був договір про легальну і впорядковану міграцію з квотою 20 тис. мігрантів на рік, додатковою квотою на три роки у 6–7 тис. для колишніх в'язнів та їх родичів і необмежений в'їзд для кубинських мігрантів, які мають родичів у США. Головною умовою для Куби було прийняття назад деяких мігрантів, які прибули «мостом Маріель» і вважались «небажаними»: на той час 1760 з них були ув'язнені в США, 500 – діагностовані як психічно хворі, а близько 200 добровільно хотіли повернутись на Кубу [14]. Кубинська сторона визначила мінімальну квоту 40 тис. осіб на рік і заперечувала з політичних та соціальних міркувань повернення на Кубу «небажаних», зазначаючи, що кожний конкретний випадок мав бути попередньо проаналізованим. Іншою умовою Гавани було повернення на Кубу або покарання в США тих, хто тікає, захоплюючи кубинські кораблі або літаки. США не погодились на такі умови і перемовини зупинились. Головною прикметною рисою третього етапу політики США щодо Куби після 1959 р. було виникнення перед Вашингтоном нових несподіваних викликів, породжених інтеграцією Куби у світову економіку та віднайденням Ф. Кастро інших важелів тиску на Вашингтон. Білий дім за обставин, коли вперше після В'єтнамської війни він зіштовхнувся з втратою своїх міжнародних позицій, не знайшов змістовної відповіді на кроки Гавани.

Р. Рейган, прийшовши до влади у січні 1981 р., зіштовхнувся щонайменше з двома серйозними проблемами, пов'язаними з Кубою: 2500 злочинців і психічно хворих, які прибули Маріелем і потік радянської зброї з Гавани до Центральної Америки для підтримки лівих угруповань. Його політика відносно острова базувалась на таких основних засадах: ніякої

радикальної зміни щодо політики відносно Куби (голова секції представництва США у Гавані В. Сміт і директор Офісу з Питань Куби у Державному департаменті М. Фрешет залишались на посадах), ніякого потурання тероризму з боку кубинських мігрантів, обмежені культурні та спортивні обміни.

У вересні 1981 р. президент підписав наказ 12323 [16] про створення президентської комісії з питань мовлення на Кубу, на підставі якої в ефір вийде Радіо Марті. Питання «небажаних» мігрантів залишалось відкритим до 1984 р., коли США і Куба підписали імміграційний договір про репатріацію 2746 «небажаних» мігрантів і видачу 20 тис. річних міграційних віз. Ф. Кастро звинуватив адміністрацію у сприянні нелегальній міграції [17]. У травні 1985 р. дію міграційних угод було призупинено Ф. Кастро через початок мовлення Радіо Марті. 15 червня 1985 р. кубинський уряд оголосив, що з гуманітарних причин дозволяє тимчасові візити (у виняткових випадках) на острів кубинців-громадян США, які не брали участі в контрреволюційних акціях і не належали до антикубинських організацій, кількістю не більше 2500 осіб на рік [14].

22 серпня 1986 р. у відповідь на припинення дії Договору 1984 р., адміністрація Р. Рейгана оприлюднила президентську декларацію про зупинення кубинської міграції (Декларація 5517) [18], у разі відмови Гавани відновити дію Договору 1984 р. Декларація забороняла надавати візи кубинцям, які виїхали з острова після 22 серпня 1986 р. і намагались потрапити до США з території третіх країн. Винятки були зроблені лише для близьких родичів американських громадян (діти, батьки, подружжя), а також для контрреволюційних діячів. У грудні 1987 р. уряди США та Куби вирішили, поновити дію міграційного Договору 1984 р. і продовжили переговори щодо радіопередач для досягнення прийнятної для обох сторін угоди, базованої на міжнародному праві. Адміністрація Р. Рейгана намагалась тиснути на Кубу і змогла досягнути імміграційної стабільності.

Президент Дж. Г. В. Буш продовжив політику свого попередника. Радянський Союз поступово втрачав міжнародний вплив. Це значно погіршувало позиції Куби. У 1980-х р. державний Департамент оцінював радянські субсидії їй у 5,5 млрд. доларів на рік – 4 млрд. економічної допомоги і 1,5 млрд. військової, сума, що складала чверть ВВП острова. У 1991 р. ЦРУ відмічало, що ця сума досягає лише погоджених 2,5 млрд. Куба отримала лише нафту і зерно. За перші 9 місяців року Гавана взагалі не отримала рису,

свинячого сала було поставлено лише 7%, згущеного молока – 11%, олії – 16%, консервів – 18% і 22% порошкового молока від узгоджених обсягів. Військова допомога ще продовжувала надходити. У вересні 1992 р. Росія відкликала свою бойову бригаду. Обговорювалось питання закриття розвідувальної станції Лурдес, оренда якої коштувала Росії 90 млн. доларів у 1992 р., 160 млн. – у 1993 р. і 200 млн. – у 1996 р. [1, р. 429]. Куба втратила не лише економічну та військову допомогу. З 1960-х по 1980-ті рр. 70% її торгівлі припадало на СРСР, а ще 15–18% на країни РЕВ. Більшість обсягів цієї торгівлі просто зникла у період 1989–1992 рр. Імпорт нафти впав на 86%, добрив – на 81%, тваринного корму – на 71%. В той же час світові ціни на продукти імпорту Куби (пшеницю, курятину, молоко і нафту) значно зросли, а на продукти впали на 20% (цукор) і 28% (нікель) [1, р. 435].

Оскільки з розпадом СРСР світової загрози для США більше не було, Куба перестала хвилювати Вашингтон. Кубинські американці уже мали свого представника у Конгресі (республіканка І. Рос-Летінен) і аж ніяк не хотіли змінювати політичний курс щодо Гавани. У їх розпорядженні знаходились голоси виборців ключового штату Флорида і фінансові важелі, що дозволяло їм проводити свою політичну лінію.

1992 р., перед виборами, було прийнято Закон Торрічеллі (Закон про кубинську демократію) [19]. Його метою (за словами законодавця Р. Торрічеллі) було паралізувати кубинську економіку, сподіваючись на повалення режиму Ф. Кастро через кілька тижнів [20].

Закон визначав основні завдання політики США: 1) пошук мирного шляху переходу до демократії і відновлення економічного зростання Куби шляхом обережного застосування санкцій проти уряду Кастро і підтримки кубинського народу; 2) пошук союзників серед інших демократичних країн, які б розділяли цю політику; 3) США, розвиваючи відносини з іншими країнами, братимуть до уваги їх бажання співпрацювати у цьому питанні; 4) швидке вирішення питань згортання військової, технічної або будь-якої допомоги уряду Кастро від незалежних держав колишнього СРСР; 5) продовження різкого засудження порушень прав людини на острові; 6) застосування санкцій до режиму Кастро доти, доки він відмовляється рухатись у бік демократизації і поваги до прав людини; 7) бути готовими зменшити санкції у відповідь на позитивні зміни на Кубі; 8) підтримка вільних чесних виборів; 9) вимога швидко згорнути військову, технічну або будь-

яку допомогу уряду Куби від інших країн; і 10) відразу ініціювати розробку політики США відносно Куби у пост-кастрівський період [19]. Президент США міг, як визначав Закон, просити інші країни не торгувати з Кубою (міжнародне співробітництво), за винятком продуктів харчування і медикаментів. Визначались жорсткі ліміти щодо грошових переказів з США [19]. Закон Торрічеллі відображав досить жорстку настанову в політиці щодо Куби. Проте прийняття і зміст Закону унаочнили те, що четвертий період в історії політики США щодо Куби епохи режиму Ф. Кастро завершився. Найприкметнішою рисою цього відрізка у новітній кубинській політиці Вашингтона стало фактичне визнання ним потреби в обмеженому співробітництві з Гаваною, а також констатація потреби у довготермінових, але неухильних зусиллях з підриву режиму на острові шляхом стимулювання його внутрішнього розпаду.

Таким чином, пропонована періодизація політики США щодо Куби у 1959–1991 рр., а також особливості окремих періодів переконливо демонструють, що одним з найістотніших аспектів дій Вашингтона було його пристосування до мінливих міжнародних обставин, які оточували Кубу, а також намагання знаходити оптимальні відповіді на виклики, які постійно кидав Білому дому Ф. Кастро. Разом з тим, аналіз свідчить про те, що на загал вичікувальна позиція США в більшості видозмінювалась не внаслідок подій на Кубі, а залежно від ширшої міжнародної стратегії Вашингтона і позиції та можливостей головного спонсора Куби – СРСР. Вплив останнього на Кубу був настільки істотним і нерідко не до кінця з'ясованим, що лише поглиблені дослідження істориків дозволять скласти повніше уявлення про нього й усвідомити його роль у формуванні кубинської політики Вашингтона.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Schoultz L. *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution* / L. Schoultz – Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009. – 760 p.
2. Sweig J. E. *CUBA: What everyone needs to know* / J.E. Sweig – New York: Oxford University Press, 2009. – 336 p.
3. Pérez-Stable M. *The Cuban Revolution. Origins, Course, and Legacy* / M. Pérez-Stable – New York: Oxford University Press, 1999. – 240 p.
4. Erikson D.P. *The Cuba Wars: Fidel Castro, the United States, and the Next Revolution* / D.P. Erikson – New York: Bloomsbury Press, 2008. – 384 p.
5. Сударев В.П. *Взаимозависимость и конфликт интересов. США и Латинская Америка (вторая половина XX века)* / В.П. Сударев. – М.: Ин-т Латинской Америки РАН, 2000. – 357 с.
6. *La primera ley de reforma agraria.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reformagraria.cip.cu/ley_agraria/Texto_de_la_ley.html
7. Rabe S.G. *Eisenhower and Latin America.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fsmitha.com/review/eisenhower.html>
8. 223 - *Statement by the President Upon Signing Bill and Proclamation Relating to the Cuban Sugar Quota.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=11866#axzz1VHX0VZTH>
9. *La ley №890.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.latinamericanstudies.org/cuba/expropiacion.htm>
10. 374 - *Statement by the President Upon Issuing Proclamation Fixing the Cuban Sugar Quota at Zero.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=12033#axzz1VHX0VZTH>
11. *The Bay of Pigs.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jfklibrary.org/JFK/JFK-in-History/The-Bay-of-Pigs.aspx>
12. *Trading with Enemy Act.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archive.org/stream/tradingwithenemy00newyrich/tradingwithenemy00newyrich_djvu.txt
13. Brands H.W. *The foreign policies of Lyndon Johnson: beyond Vietnam* / H.W. Brands. – Texas: A&M University Press, 1999. – 200 p.
14. *Sitio del Gobierno de la República de Cuba.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.cubagob.cu/rel_ext/acuerdos.html
15. *The Refugee Act.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.acf.hhs.gov/programs/orr/policy/refact1.htm>
16. *Executive Order 12323.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1981/92281e.htm>

17. President Reagan and the World. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.latinamericanstudies.org/articles/Reagan.pdf>
18. Proclamation 5517. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1986/082286a.htm>
19. Cuban Democracy Act of 1992. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.state.gov/www/regions/wha/cuba/democ_act_1992.html
20. Torricelli Act. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Torricelli_Act

© **Олеся Скляренко**
(Київ)

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ПОЛИТИКИ США В ОТНОШЕНИИ КУБЫ (1959–1991 ГГ.)

В данной статье анализируется периодизация истории политики Соединенных Штатов Америки в отношении Кубы в 1959–1991 гг.

Ключевые слова: США, Куба, американо-кубинские отношения, периодизация.

© **Olesia Skliarenko**
(Kyiv)

PRINCIPAL STAGES OF UNITED STATES POLICY TOWARDS CUBA (1959–1991)

The author makes an attempt to propose the periodization of the history of US policy towards Cuba in 1959–91.

Key words: USA, Cuba, the U.S.-Cuban relations, periodization.

До редакції надійшла 6.02. 2013.

УДК 94 (438): 327.39:061.1

© **Олена Колос**
(Київ)

ГЕОПОЛІТИЧНА МОТИВАЦІЯ ВСТУПУ ПОЛЬЩІ В НАТО ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Розглядаються геополітичні мотиви, котрими керувалася в 1990-ті рр. Республіка Польща, орієнтуючись на вступ у НАТО та ЄС. Також аналізуються зовнішньополітичні обставини, які змушували припускати, що реалізація можливостей, наданих Польщі її євроатлантичним вибором, буде серйозно ускладнена.

Ключові слова: зовнішня політика, ЄС, НАТО, інтеграція, східна політика ЄС.

На початку 1990-х років після стрімких і деколи катастрофічних подій, що супроводжували розпад СРСР і крах світової системи соціалізму, абсолютно всі європейські країни (і не тільки європейські) опинилися перед необхідністю формувати нову зовнішньополітичну лінію або вносити корективи в стару з урахуванням нової розстановки сил на міжнародній арені. Польща була в числі тих країн, яким довелося докорінно змінювати свою зовнішню політику. Як і всі країни Центральної та Східної Європи, Польща вибрала орієнтацію на НАТО і Європейський Союз. Цей вибір надавав Польщі унікальні можливості, реалізація яких, однак, могла бути серйозно ускладнена рядом зовнішньополітичних обставин.

Деякі дослідники стверджують, що на початку 1990-х рр. Польща стояла перед вибором, так як потенційно польська політика тоді могла бути орієнтована як східна, проросійська (тобто зі збереженням старого курсу), або прозахідна [5]. Але більш відповідною історичній дійсності

представляється точка зору, згідно з якою в Польщі не було реального зовнішньополітичного вибору. Польща не могла собі дозволити одиночного плавання в умовах нестабільності на пострадянському просторі, тому з метою виживання мала приєднатися до найсильнішого. А ними на той момент були НАТО і ЄС [7, с. 55]. Необхідно відзначити, що ідея «повернення до Європи» підтримувалася переважною більшістю населення Польщі так само, як і політичною елітою держави. Саме тому імперативом польської зовнішньої політики в 1990-і рр. був вступ у ці організації, які обіцяли не тільки безпеку, але й можливість взяти участь у роботі важливих форумів, де можна буде вирішувати питання національних інтересів.

Польща належить до європейської зони культурного, політичного та економічного розвитку протягом більше тисячі років. Демократична система державного управління, прав людини, плюралізму й ринкової економіки була визнана поляками за найкращі керівні принци-